

Att förebygga skador från stora rovdjur

MED BOSKAPSVAKTANDE HUNDAR

2006

VILTSCADE
CENTER

FOTO: INGA ÄNGSTEG

Hundar har använts för att vakta tamdjur mot rovdjursangrepp under mycket lång tid. Det finns många olika raser som under flera hundra år avlats fram för att fungera för just detta ändamål. Traditionellt har metoden använts i delar av Europa och Asien. I flera av dessa områden används den än idag. På senare år har boskapsvaktande hundar också tagits i bruk i stor skala i USA.

Sverige har ingen tradition med boskapsvaktande hundar och i dagsläget (2006) används metoden i liten skala. Viltskadecenter ansvarar för att utvärdera hur metoden fungerar under svenska förhållanden. Knappt 30 hundar arbetar som boskapsvaktare bland svenska djurbesättningar.

Gårdens bruksform och förutsättningar måste vägas in då en boskapsvaktande hund diskuteras som förebyggande åtgärd. Man ska inte förvänta sig att hundar är ett hundra-

procentigt skydd mot rovdjursangrepp. Tamdjursägaren ska också vara medveten om att boskapsvaktande hundar kräver en hel del engagemang från brukaren, åtminstone de första åren.

Boskapsvaktande hund

Boskapsvaktande hundar används på olika sätt:

1. De vaktar tamdjur på fritt bete tillsammans med herdar.
2. De vaktar tamdjur på fritt bete utan herdar.
3. De vaktar tamdjur som går i hägn (utan herde).

I länder som traditionellt har använt boskapsvaktande hundar är det första alternativet fortfarande vanligast. Det är även det mest effektiva. I Sverige arbetar de flesta hundarna idag innanför hägn.

Detsamma gäller för de länder som börjat använda sig av boskapsvaktande hundar först i modern tid.

En boskapsvaktande hund växer

upp med djuren den ska vakta och lever sitt liv bland dem. Djuren blir hundens flock och naturliga umgänge och omfattas därför av hundens omsorg och vaktinstinkt. En duktig boskapsvaktande hund är pålitlig och uppmärksam mot tamdjuren. Den skadar inte djuren den ska vakta, men motar med skärpa bort rovdjur.

Hunden har daglig kontakt med människor, t ex i samband med matning och annan skötsel. Den ska även kunna hanteras utan problem av veterinär, men det är tamdjuren som hunden ska känna samhörighet med och vilja stanna hos. Det är viktigt att förstå att en boskapsvaktande hund inte är en sällskapshund.

För att hunden ska bli en bra arbetande boskapsvaktare krävs goda gener hos hunden, korrekt fostran, goda förutsättningar på gården och viss målmedvetenhet och planering från djurägarens sida.

FOTO: LINN SVENSSON

Hundarnas arbete

Boskapsvaktande hundar skyddar tamdjuren mot rovdjursangrepp på flera olika sätt:

1. Genom att markera sin närvaro med urinmarkeringar och skall. Det kan avbryta/avskräcka ett rovdjur som rör sig i området från att närma sig hundens "revir".
2. Genom att skälla. Det kan göra människor uppmärksamma på att ett rovdjur närmar sig fåren. Människorna kan då köra iväg rovdjuret.
3. Genom att uppträda aggressivt mot ett rovdjur som närmar sig. Det kan få rovdjuret att avbryta eller avstå från ett angrepp mot tamdjuren.
4. Genom att direkt angripa rovdjuret. Det händer i sällsynta fall att vakthundar dödar det angripande rovdjuret. Det omvända förekommer också, men även det är sällsynt.

Raser

De olika boskapsvaktande hundrasernas utseende varierar, men många är stora och vita eller ljusa och har mycket päls. Det finns även skillnader i rasernas egenskaper, men sådana skillnader kan vara lika stora mellan olika individer inom samma ras.

Exempel på raser:

Anatolisk herdehund, Cão da Serra da Estrella, Kangalhund, Marem-

mano Abbruzzeze (Maremma), Pyrenéer, Polsk Tatrakund, Sarplaninac, Slovakisk Kuvasz, Ungersk Komondor och Ungersk Kuvasz.

Effektivitet

De flesta studier av boskapsvaktande hundars effektivitet mot rovdjur är gjorda i områden med intensiv djurhållning och stora förluster till rovdjur (5 – 20 % av besättningarna per säsong). En 10 år lång studie av nära 1 100 arbetande boskapsvaktande hundar i USA visade att hundarna minskade tamdjursägarnas förluster till rovdjur med mellan 60 och 70 %. Hälften av tamdjursägarna i studien som tidigare haft svåra rovdjursangrepp förlorade inga djur alls då de skaffat sig boskapsvaktande hundar. Det är dock svårt att beräkna hur effektiva sådana hundar kan bli i Sverige eftersom vi inte har jämförbara förluster av tamdjur till rovdjur.

Effektiviteten hos hundarna beror på flera faktorer: genetik, fostran, antal hundar i tamdjursflocken, predationstryck, hur samlad flocken är när den betar och vilar samt hur terrängen i betesområdet/hägnets ut. En ensam hund kan ha svårt att klara stora ytor i småkuperad terräng med mycket buskage. Om djuren dessutom betar utspridd kan det vara mycket svårt eller nästintill omöjligt för hunden att klara av sin uppgift.

I öppna landskap med bra sikt räcker det med 1 – 2 hundar till ca 500 får. De som har omkring 1 000 får använder vanligen tre hundar.

Ska hunden vakta i ett område med björn och lo räcker det i de flesta fall med en hund såvida inte terrängen eller antalet djur som ska vaktas gör att fler hundar är nödvändiga.

Ska hunden däremot vakta i ett område med stationära vargar ökar risken för att hunden själv ska angripas. Från övriga världen finns exempel på att vargar dödat boskapsvaktande hundar. Idag saknas kunskap om hur risken för att en hund angrips av varg påverkas av antalet hundar. Det är möjligt att risken för angrepp på varje enskild hund minskar ju fler hundar man har.

Hundar som ska skydda djur på fritt bete måste utföra ett större arbete och löper också större risk att själva utsättas för angrepp än hundar som går innanför stängsel.

Boskapsvaktande hundar bör inte vara för små i förhållande till de rovdjur de ska avskräcka. I Sverige väljer man lämpligen boskapsvaktande hundar av de större raserna.

I Sverige kan boskapsvaktande hundar fylla en funktion i områden som är svåra att stängsla med rovdjursavvisande stängsel eller i stora hägn. De kan även vara en bra investering i särskilt värdefulla besättningar av får, alpaka och andra djurslag.

Kostnadseffektivitet

En hundvalp kostar ca 10 000 kr i inköp. Foderkostnaden ligger på 2 000 – 4 000 kr per år, beroende på sort och hundens behov.

Om en hund arbetar i åtminstone 7 år så blir den faktiska kostnaden 3 500 – 5 500 kr per hund och år plus en eventuell försäkring som kan kosta mellan 1 000 och 2 500 kr per år. Kostnaden varierar med ras och typ av försäkring. Få fårägare i Sverige har förluster till stora rovdjur för de beloppen. Boskapsvaktande hundar skyddar emellertid även från angrepp av andra betydligt vanligare rovdjur som räv och hund och kan på så sätt faktiskt bli lönsamma rent ekonomiskt. Många djurägare i andra länder använder boskapsvak-

tande hundar trots att kostnaderna för hundarna överstiger de uteblivna förlusterna av tamdjur till rovdjur – helt enkelt för att hundarna besparar dem mycket stress och oro för sina djur.

Alla hundar fungerar inte

Alla hundar fungerar inte som boskapsvaktare trots att man försökt fostra dem enligt konstens alla regler. Det är inget märkligt med det – i övriga världen sker hela tiden bortfall av boskapsvaktande hundar av olika anledningar. Det kan bero på dåliga gener, brukningsförfarandet på gården, mindre lyckad fostran eller annat.

Val av hund

Genom att välja valpar från föräldrar som visat goda egenskaper som boskapsvaktare eller som åtminstone kommer från arbetande linjer ökar man förutsättningen för att få en fungerande hund. Helst ska valparna ha fötts ute bland, eller i anslutning till, tamdjur. Då är de redan från början vana vid djur och ett liv i ladugården.

Från de flesta håll i världen rekommenderar man att brukaren skaffar endast *en* valp att börja med. Två valpar i samma ålder kan medföra en hel del problem. Dels kan de ty sig mer till varandra än till tamdjuren, dels kan de utveckla flockbeteenden och t ex börja jaga och bita lamm. Det är även påfrestande med de slagsmål om rangordningen som kan uppstå mellan två hundar i samma ålder. Ska man ha

två hundar eller fler i sin besättning bör man först skaffa en valp och sedan komplettera med ytterligare en, när den första hunden mognat i rollen som boskapsvaktare. Genom att skaffa en andra valp senare kan man också få hjälp med fostran av denna från den äldre hunden.

Variationen i egenskaper mellan raser kan också vara värd att beakta vid val av hund, beroende på hur man har tänkt sig att hunden ska arbeta (t ex om den ska gå i hägn eller på fritt bete).

Valpens fostran

En boskapsvaktande hunds uppfostran och liv skiljer sig markant från jakt- och sällskapshundens. Valpen ska introduceras hos de djur den skall växa upp med då den är 8-10 veckor gammal. Djuren och valpen ska vänja sig vid varandra och det är till djuren valpen ska utveckla sina känslomässiga band, *inte* till människor.

Valpen måste även få träffa människor, både vuxna och barn. De ska uppträda vänligt men bestämt mot den, så att hunden lär sig respektera människor på ett positivt sätt utan att knyta an för mycket till dem.

En valp som under den första tiden på gården inte lär sig att ty sig mer till tamdjuren än till människorna har mycket små utsikter att bli en väl fungerande boskapsvaktare.

Fel hantering av hunden och mer prägling på människor än på tamdjur ger inte hunden en rättvis chans att visa vad den klarar av som boskapsvaktare!

Hunden ska vistas med tamdjuren året om och alltså aldrig vistas i människans bostäder. När hunden vaktar tamdjur i stora hägn eller i hägn som inte ligger i anslutning till gården är det mycket viktigt att hunden och fåren är präglade på varandra. En hund som är mindre präglad på tamdjuren och som fungerar mer som en gårdshund kan också fylla en funktion, om djuren hålls i ett hägn i direkt anslutning till gården. Man kan dock inte förvänta sig att en sådan hund utgör ett lika bra skydd för tamdjuren som en som är knuten till djuren gör.

Det krävs planering och förberedelse för att släppa valpen med djuren på bete, särskilt om hunden ska gå med djur på fritt bete. En hund som ska gå med djur på fritt skogsbete bör inte släppas ut på egen hand med djuren förrän den är i sådan storlek att den fysiskt kan försvara sig mot eventuella rovdjursangrepp. Man bör också ta hänsyn till hundens mentala mognad.

De boskapsvaktande raserna mognar generellt långsammare än andra hundraser och man brukar säga att det tar ca tre år innan de är mentalt fullvuxna. Viss variation förekommer även mellan raserna.

FOTO: STAFFAN BROBERG

FOTO: STAFFAN BROBERG

Lagar och regler som gäller hunden

Alla hundar i Sverige ska ha daglig tillsyn. De ska också alltid ha tillgång till en torr och väderskyddad liggplats, enligt Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 1999:111). Detta betyder dock inte att man inte kan använda hunden som boskapsvaktare till tamdjur på fritt skogsbeta. Det strikta hundägaransvaret gäller förstås även för ägare till boskapsvaktande hundar.

Hundägaren bör sätta upp skyltar på stängslet som upplyser människor som går förbi eller passerar genom hägnet om att där finns hundar tillsammans med tamdjuren. Skyltarna ska informera om att hundarna kan försöka mota bort människor och att folk därför ska respektera hundarnas vaktarbete och hålla avstånd.

Viltskadecenter följer upp och utvärderar hur boskapsvaktande hundar fungerar under svenska förhållanden. I dagsläget krävs dispens från Jaktlagen 6§ för att hunden ska kunna arbeta ute även under perioden 1 mars - 20 augusti. Kontakta Viltskadecenter för frågor om detta.

Läs mer

Att skydda tamdjur från rovdjursangrepp: Boskapsvaktande hundar
Viltskadecenter 2006
(ISBN 91-975002-0-8)

Skriften är 42 sidor och innehåller riktlinjer för fostran och användning av boskapsvaktande hundar.

Livestock Protection Dogs – Selection, Care and Training
Orysia Dawydiak & David Sims,
Alpine Publications 1994, 2nd edition
(ISBN 1-57779-062-6)

På Internet finns varierande information och ”skolor” om hur de boskapsvaktande hundarna ska användas och fostras och även om vilka sorts hundar som bör användas. Läs kritiskt och reflektera över hur råden kan tillämpas i olika situationer.

FOTO: ÅSA SKÖLD

Fördelar och problem med boskapsvaktande hundar

Det finns många fördelar med boskapsvaktande hundar, men det kan även förekomma problem, särskilt då hunden är ung.

Fördelar med hundarna

1. Minskade förluster till stora rovdjur.
2. Minskad oro hos brukaren (hunden varnar om något hotfullt närmar sig flocken).
3. Minskade förluster även till andra rovdjur (räv, korp, hund). Förlusterna till räv minskar ofta helt eller åtminstone kraftigt.
4. Minskat arbete med tillsyn av tamdjuren.

Problem som kan förekomma

1. Hunden skadar tamdjur.
2. Hunden stannar inte hos tamdjuren den ska vakta (oftast på grund av misslyckad socialisering).
3. Hunden jagar vilt eller andra tamdjur som den inte är fostrad med.
4. Hunden skadar egendom (tuggar sönder saker).
5. Hunden uppträder aggressivt mot människor.
6. Klagomål från grannar (hunden skäller eller upplevs som störande på annat sätt).

De flesta av tamdjursägarna i Sverige som använder hundar för att skydda sina tamdjur menar att fördelarna med hundarna överväger eventuella nackdelar.

Till dig som ser boskapsvaktande hundar bland tamdjur

Respektera hundens arbete!

Håll avstånd från hunden och tamdjuren. Hunden kan komma emot dig för att mota undan dig från tamdjuren – gå då lugnt undan från hunden.

Klappa inte hunden. Hunden får närhet av de andra djuren i flocken.

Mata inte hunden. Hundens ägare ser till att den får mat och vatten varje dag.

Hunden har en uppgift att skydda tamdjuren från rovdjur.

Hunden trivs med tamdjuren och är en i flocken.

Hunden har daglig kontakt med sin ägare som ser till att den får den tillsyn den behöver.

Hunden tar skydd från dåligt väder som tamdjuren när det behövs.

På vintern bor hunden med tamdjuren i ladugården och trivs bra med det.

Kontakta alltid Viltskadecenter/länsstyrelsen om du funderar på att köpa en boskapsvaktande hund för att förebygga rovdjursskador på tamdjur!

FOTO: INGA ÄNGSTEG

ISBN 91-975002-3-2

**VILTSCADE
CENTER**

Grimsö Forskningsstation
730 91 Riddarhyttan
Telefon: 0581-920 70
Fax: 0581-69 73 10
www.viltskadecenter.se
viltskadecenter@nvb.slu.se

Viltskadecenter är ett serviceorgan för myndigheter, organisationer, enskilda näringsidkare och allmänheten. Centret arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket. Viltskadecenter bistår bland annat med information om förebyggande åtgärder för att förhindra skador från fredat vilt.